

Jaroslav M a n d á t

NEZNÁMÝ DOPIS D. N. MAMINA-SIBIRJAKA

V ústřední knihovně filosofické fakulty university J. E. Purkyně v Brně je uložen soubor 36 dopisů 22 ruských spisovatelů druhé poloviny 19. století a počátku 20. století. Adresátem všech těchto listů byl český literární dějepisec a horlivý překladatel z ruské literatury Augustin Alois V r z a l, pišící nejčastěji pod pseudonymem A. G. S t í n (kryptogram Vrzalova řeholního jména Augustin). Z dalšího našeho pojednání ještě vyplyne, jak tato kolekce dopisů-autobiografií ruských spisovatelů vznikla a jaké byly její další osudy. Nejdříve několik slov o Vrzalově archivu vůbec.

Literární pozůstalost A. Vrzala je uložena zatím na třech místech. Jedna její část je v Státním archivu v Brně.¹ Tvoří ji několik sešitů, rukopisy několika statí a překladů z ruské literatury, dopisy přátel, korespondenční lístek redaktora Ottovy Ruské knihovny P. P a p á č k a a a příruční výtisk Vrzalovy práce *Přehledné dějiny nové literatury ruské* (Brno 1926).

Jeden z uvedených sešitů² je Vrzalem vlastnoručně sestavený soupis jeho knihovny a překladů z ruské literatury, dovedený autorem až do posledních dnů života. Tato knihovna — druhá část Vrzalova archivu — se zachovala v bývalém benediktýnském klášteře v Rajhradě u Brna.

Třetí částí Vrzalovy literární pozůstalosti je zmíněný soubor dopisů ruských spisovatelů. K těmto dokumentům připojil kdosi úmrtní oznámení (malého a velkého formátu) o skonu A. Vrzala, dále tři Vrzalovy fotografie a zejména jeho rukou psaný dopis bývalému profesoru ruské literatury na filosofické fakultě v Brně S. G. Vilinskému. Tento dopis řeší otázku, jak se dostaly dopisy ruských spisovatelů do knihovny filosofické fakulty v Brně.

Velevážený p. univ. professore!

Měl jsem velkou radost, že jsem našel dopisy, o nichž se při Vaší milé návštěvě mluvilo. Raďte uveřejnit, co by se hodilo, a po té dopisy nabídnout archivu slovanského semináře university brněnské, začež předem srdečně děkuje v úctě oddaný

*Aug. Vrzal, farář
v Ostrovačicích*

23/7. 1928

Prof. S. G. Vilinskij podal zprávu o této Vrzalově korespondenci v pražské revue *Central'naja Jevropa*, kde též otiskl jeden dopis A. P. Čechova a tři dopisy V. G. Korolenka.³ Od publikace ostatních dopisů však upustil s poznámkou, že patří vesměs ruským spisovatelům druhého a třetího řádu. Z velké části tomu tak skutečně je. Autory dopisů jsou tito ruští literáti — Vrzalovi současníci: A. I. Ertel, B. Zajcev, A. Tichonov-Lugovoj, A. Volynskij-Fleksor, O. Sapirova, N. Strachov, D. Strachejev, I. Salov, L. Obolenskij, P. Nakrochin, D. Mordovcev, G. Mačet, A. Kruglov, M. Krestovskaja-Kortovcová, S. Jeleonskij-Milovskij, A. Izmajlov, S. Gusev-Orenburgskij, P. Gnedič a literární historik A. Skabičevskij. Nutno souhlasit s prof. S. G. Vilinským i v tom, že dopisy těchto spisovatelů jsou rozvláčné a z hlediska literárně-historického málo významné. Je tu však i dopis-autobiografie významného ruského spisovatele D. N. Mamina-Sibirjaka. Zdá se, že otištění listu tohoto slovesného umělce nevyhovovalo redakci revue *Central'naja Jevropa*, orgánu ruské emigrace u nás za první republiky. Publikujeme ho zde poprvé po padesáti letech od smrti jeho autora.

O životě a díle A. Vrzala psali už jeho současníci.⁴ Valerij Vilinskij v roce 1929 i bibliografii Vrzalových prací.⁵ Převážná část těchto pojednání podává jednostrannou, zpravidla veskrze konzervativní charakteristiku Vrzalova díla. Bílou vránou mezi touto literaturou je recenze Vrzalovy knihy *Přehledné dějiny nové literatury ruské* z pera tehdy mladého pražského slavisty Julia Heidenreicha. Už název recenze — *Ruská literatura v pokřiveném zrcadle*⁶ — napovídá, že autor přistupuje k hodnocení práce rajhradského benediktýna A. Vrzala ze značně odlišného ideově politického hlediska. Heidenreichovy výtky mají platnost dodnes. Byly ovšem velmi nepříjemné — svědčí o tom materiály⁷ — jak A. Vrzalovi, tak jeho přátelům.

Alois Vrzal se narodil 14. dubna 1864 v Popovicích u Kroměříže v početné malorolnické rodině. Středoškolská studia absolvoval na českém gymnasiu v Přerově (1876—1884). Už tehdy projevil sklony literární. V oktávě napsal práci o latinské lyrice. Platil za nejsčtější

šího žáka ústavu. V sextě se začal učit s několika svými druhy polštině a ruštině. Mnoho času věnoval studiu slovanských literatur. Studenti přerovského gymnasia, mj. též A. Vrzal, vytvořili tehdy kroužek slovanských jazyků a písemnictví. Schůzky členů kroužku byly však brzy úřady zakázány, když padlo na ústav podezření, že je hnízdem panslavismu. Vrzal neprestal ani přes všechny potíže studovat ruštinu. Od maturity až do konce svého života věnoval pak všechnen volný čas svému oblíbenému předmětu — ruské (převážně soudobé) literatuře.

Po ukončení přerovského gymnasia vstoupil A. Vrzal do benediktýnského kláštera v Rajhradě u Brna. V letech 1884—1889 vystudoval teologii v Brně a stal se katolickým knězem. Působil pak na farách v Domašově u Brna (1893—1903), v Syrovicích u Rajhradu (1903 až 1916) a nakonec v Ostrovačicích u Brna (1916—1929). Na podzim r. 1929 byl nucen odejít na odpočinek pro těžkou krční nemoc. O rok později — 28. října 1930 — zemřel v klášteře v Rajhradě, kde je též pochován.

Svou literární dráhu započal A. Vrzal v r. 1885 jako kritik. Psal kratší posudky běžné české (a také polské a německé) literární produkce. Valnou cenu nemají. V stručně autobiografii se také A. Vrzal přiznává, že své kritické články „nebral nikdy tuze vážně“.⁶

První posudek z literatury ruské uveřejnil A. Vrzal v r. 1888. Byl to referát o Turgeněvových „Třech povídkách“ v překladu V. Mrštica, otištěný ve Vychodilově Hlídce literární. V příštím ročníku téhož časopisu následoval Vrzalův podrobný rozbor Dostojevského románu „Ponižení a uražení“. Po něm tu otiskl A. Vrzal informativní studii *Současní belletristé Rusí* jako ukázkou referátů, jež pak začal soustavně uveřejňovat o soudobých ruských spisovatelích, nejčastěji ve formě ročních přehledů (od r. 1896 až do začátku první světové války v r. 1914). Do Hlídky literární ukládal A. Vrzal též své obsírné úvahy o významných ruských spisovatelích (o Puškinovi aj.) a četné příležitostně literárněhistorické stati.

Tyto studie měly přípravný charakter pro Vrzalovu stěžejní práci o ruské literatuře *Historie literatury ruské XIX. století*, vydané u Šaška a Frgala ve Velkém Meziříčí v letech 1891—1897. Při jejím psaní opíral se Vrzal vydatně o knihu A. Skabicevského *Istorijskaja novejšej russkoj literatury (1848—1890)*, z r. 1891. Opravoval ji a doplňoval novějšími údaji a vlastním pojetím některých jevů ruského písemnictví. Vycházel přitom i z vlastních četby originálů.

V práci na své Historii ruské literatury XIX. století setkával se A. Vrzal s nemalými potížemi při obstarávání potřebných pramenů a zpráv o soudobé ruské slovesnosti. Neměl po ruce v Domašově u Brna, tehdy zastrčené, od železnice přes dvě hodiny vzdálené dědině, žádnou knihovnu kromě své, již si neustále rozšiřoval. Za čtyřicet let své činnosti v oblasti ruského písemnictví vybudoval si též knihovnu na tehdejší dobu úctyhodně bohatou. „Všechn byt Vrzalův jest naplněn knihami — píše jeden Vrzalův přítel. — Jsou jimi pokryty stoly, skříně, židle, divan, takže nemá si kolikráté ani sednouti pán domu, ani jeho hosté. Vrzal má na tři tisíce svých ruských knižních miláčeků.“⁴⁹ Svou Historii chtěl A. Vrzal dát českému čtenáři příručku o ruské literatuře. Kniha měla ve své době nemalý úspěch.

V letech 1912—1915 psal A. Vrzal studii *Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském*, otiškovanou v brněnské Hlídce literární. Tu se už zcela jasně projevil Vrzalův jednostranný přístup k dějinám ruské literatury. A. Vrzal doplnil později tuto práci úvodem o starém ruském písemnictví a přehledem soudobé literatury XX. století. Tak vzniklo nové souborné informativní dílo *Přehledné dějiny nové literatury ruské* (Brno 1926). Z něho pořídil A. Vrzal zvláštní otisk — *Ruská literatura v XX. století* (Brno 1926). V těchto pracích vložil autor dějiny ruského písemnictví z konzervativního společensko-politického stanoviska a dal nepokrytě najevo svou nepřipravenost k novému zřízení v Rusku po Říjnu. Obraz ruské literatury je tu často zkreslen.

Mnohem rozsáhlejší a v nejednom případě i záslužná byla Vrzalova činnost překladatelská, započatá v r. 1890. Mnohé časopisy a noviny (*Zlatá Praha*, pražské *Večerní noviny*, *Moravská Orlice*, *Besídka* aj.) i knižnice (zvláště *Ottova Ruská knihovna* a *Světová knihovna*) otiškovaly jeho překlady románů a povídek hlavně soudobých ruských spisovatelů. A. Vrzal přeložil přes 400 děl ruské literatury. Někdy spojoval do jedné sbírky povídky různých autorů na totéž téma, např. *Vánoční povídky* (Brno 1905), *Velikonoční povídky* (Brno 1906), *Z vojenského života* (Velké Meziříčí 1897), *Výjevy z ruskoturecké války* (Velké Meziříčí 1904), *Z města i vesnice* (Třebíč 1906). Svými překlady seznamoval Vrzal českého čtenáře s Korolenkem, Čechovem, Leskovem, Gorkým aj. Na výběr autorů a děl mělo ovšem často vliv náboženské smýšlení překladatelovo.

Za první světové války přerušil A. Vrzal všechnu činnost překladatelskou z ruštiny. Věnoval se studiu písemnictví jihoslovanského. Stal se totiž v té době předmětem zvláštní pozornosti rakouského četnictva, neboť dostával poštou mnoho ruských časopisů. Návštěvy

četníků na syrovické faře, dozor hustopečského hejtmanství a bojácná Vrzalova povaha mohly být příčinou zničení některých literárněhistorických dokumentů, zejména korespondence. A. Vrzal, když psal svou Historii a později hojně překládal, obracel se z nedostatku jiných pramenů přímo na ruské spisovatele s prosbou, aby mu sdělili životopisné a bibliografické údaje. Tak vznikla jakási sbírka autobiografií ruských spisovatelů, dnes už, žel, neúplná. Avšak i dochované dopisy z Vrzalova archivu jsou velmi cenné. Kromě dopisů A. P. Cechova a V. G. Korolenka (známých již literárním historikům) zaslouží si zvláštní pozornosti dopis D. N. Mamina-Sibirjaka.

Петербург, 1893, г. 4 янв.
Саперный пер., дом 8, кв. 14.

Милостивый государь,

Прежде всего считаю долгом извиниться, что так долго не отвечал на Ваше любезное письмо. Сейчас могу сообщить некоторые краткие сведения из своей биографии. Родился я в 1852 году, на Урале, где мой отец служил священником на одном из горных заводов, принадлежащих известному магнату Демидову, князю Сан-Дonato. Мое детство прошло в самой скромной обстановке, которой я считаю себя обязанным всем. Под руководством отца и матери я в раннем детстве познакомился с такими русскими классиками, как Карамзин, Жуковский, Пушкин, Гоголь, Гончаров и т. д. Тринадцати лет я оставил свою семью и в течении одиннадцати годов учился. По окончании курса среднеучебного заведения поступил в петербургскую Медицинскую Академию, а отсюда перешел в петербургский университет, на юридический факультет, на котором оставался всего один год. Не кончив нигде курса, я вернулся на Урал в 1877 году, где и остался надолго. По семейным обстоятельствам мне нельзя было вернуться в Петербург, и в течении первых трех лет я давал частные уроки.

Свою литературную деятельность я начал еще студентом, как репортер, дававший отчеты об ученых обществах и ученых диспутах. Затем, в этот же период я написал несколько мелких рассказов, напечатанных в маленьких изданиях. Поселившись на Урале, я долго ничего не печатал, хотя и продолжал работать для себя. Собственно в большой литературе я выступил довольно поздно, именно, в 1882 г., когда мне было уже 30 лет. Следующий десятилетний период занят исключительно одной журнальной работой, причем я продолжал оставаться на Урале, где были сосредоточены все мои материалы, и только в 1891 году решил переехать в Петербург.

Считаю не лишним отметить несколько обстоятельств, которые помогли мне сделаться автором: интеллигентная семья, в которой я родился, благодатный край, в котором накопилась масса нетронутого материала, трехлетнее репортерство и трехлетнее давание частных уроков. Знакомство с естественными науками и юриспруденцией помогло мне серьезно разобраться в материалах и, главное, организовать внимание.

Вот все, что я имею сказать о себе.

Примите уверение в истинном почтении и преданности.

Д. Мамин-Сибиряк

Uvěřejněný dopis D. N. Mamina-Sibirjaka je dvojlíst (13,5×21 cm), psaný po obou stranách jasně fialovým inkoustem. A. Vrzal podtrhl si v něm důležitá místa červenou a modrou tužkou. Několik těžko čitelných slov si přepsal latinkou. Při publikaci dopisu upustil jsem od starého pravopisu.

Р о з н а м к у

¹ Státní archiv v Brně, f. E 6, sign. L 86, L 189, L 271 a M/38-10.

² Státní archiv v Brně, f. E 6, sign. L 189.

³ Viz: Проф. Сергей Вилинский, *Письма русских писателей чешскому переводчику. Из архива Авг. Врзала*. Журн. „Центральная Европа“. Ежемесячник. Орбис, Прага 1930, год изд. III, стр. 650—657.

⁴ Srov. zejména: Ignát Z h á n ě l, *P. Augustin Vrzal (A. G. Stin)*. Zvláštní otisk z Našeho Domova, Brno 1914, 14 str. — Josef J a s a n, *Augustin Vrzal, spisovatel A. G. Stin, šedesátinikem*. Náš Domov, 1924, čís. 6, str. 121—123 (z 1. června 1924). — Václav P o k o r n ý, † *P. Augustin Vrzal O. S. B. A. G. Stin*. Brno 1930 (brožura). — Viz rovněž: Ottův slovník naučný, díl XXVI, U—Vusín, Praha 1907, str. 1062 a Mas. naučný slovník, díl VII, Praha 1933, str. 756.

⁵ Valerij Vilinský, *Dílo P. Augustina Vrzala*. Čas. Archa, roč. XVII (1929), svazek 3, str. 229—238.

⁶ Viz: Lidové noviny ze dne 11. srpna 1927.

⁷ A. Vrzal si vedl zvláštní sešit (Státní archiv v Brně, f. E 6, sign. L 86), v němž si nalepoval výstřižky z novin o svém životě a díle. U recenze J. Heidenreicha popsal celou vedlejší stránku polemikou s jejím autorem. Uvádí tu na svou obranu proti Heidenreichově spravedlivé kritice věci nezávažné. — V. Vilinský uvádí sice v citované stati řadu ohlasů o Vrzalově díle, ale na recenzi J. Heidenreicha kupodivu zapomněl.

⁸ Státní archiv v Brně, f. E. 6, sign. 189, str. 52.

⁹ Viz citovanou brožurku: Ignát Zháněl, *P. Augustin Vrzal (A. G. Stín)*, str. 8.

ПИСЬМО Д. Н. МАМИНА-СИБИРЯКА ЧЕШСКОМУ ПЕРЕВОДЧИКУ А. ВРЗАЛЮ

Автор опубликовал до сих пор неизвестное письмо русского писателя Д. Н. Мамина-Сибиряка к чешскому переводчику его произведений Августину Врзалю от 4 января 1893 г. Письмо содержит краткую автобиографию Д. Н. Мамина-Сибиряка, нужную Авг. Врзалю в его работе над книгой *История русской литературы XIX века*. Письмо сохранилось в коллекции таких же писем-автобиографий 22 русских писателей к А. Врзалю. Из этой коллекции писем, находящейся теперь в библиотеке философского факультета университета в г. Брно, опубликовал уже проф. С. Г. Вилинский в 1930 г. письмо А. П. Чехова и три письма В. Г. Короленко.